

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА
ГУМАНІСТИЧНОЇ МОДЕЛІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

Розлуцька Г.М.

*доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Іваничко І.І.

*аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна*

Світові глобалізаційні тенденції своєрідно вплинули на розвиток українського суспільства. Демократизація у політиці зумовила вільний перетин державних кордонів не тільки для українців, а й для представників усієї світової спільноти. Внаслідок чого традиційно поліетнічне українське суспільство збагатилось розмаїттям нових культурних проявів, моральних нормам, традицій, звичок, тощо.

Непорозуміння та конфлікти, що супроводжують функціонування полікультурних спільнот, зокрема, освітніх колективів активізували наукові пошуки у царині толерантності.

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях у якості провідного освітнього підходу розглядається гуманістична парадигма, що представляє людину як унікальну цілісну особистість, яка розвивається в процесі активної самореалізації свого творчого потенціалу в системі взаємодії з іншими людьми. Толерантність як здатність до такої взаємодії має особливе значення тому, що вона є соціально-культурною необхідністю, ціннісною установкою, що дозволяє існувати суспільству.

З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю сучасної української освіти має бути належна якість не лише у навчанні, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленість до продовження навчання, самостійного життя.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі якості як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на досягнення мети, раціональним шляхом коректними засобами.

Найбільш практичне значення для сучасної системи освіти є аксіологічний аспект нової парадигми освіти – це нова система цінностей і етичних відносин між викладачем і студентом. Центральною цінністю виступає, зрозуміло, особа, особистість, оскільки розвиток саме її потенцій і

можливостей, процес творчої само актуалізації є абсолютною метою і суспільного розвитку, і функціонування системи освіти. Зокрема в статті 26 п.2 Загальній декларації прав людини вказується, що «освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод.

Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружби між усіма народами, расовими або релігійними групами» [3, с.4]. Звідси прямо і витікає пріоритетність гуманітарних цінностей системи освіти.

Саме їх розвитком зумовлюється процес гуманізації та гуманітаризації освіти на сучасному етапі, як головний напрям змістовного реформування системи освіти.

Зараз особливої уваги, поряд з іншими, набули два головних аспекти. Перший аспект передбачає не тільки формування певної системи знань, а й розвиток духовності в контексті гармонійної взаємодії всіх індивідуальних процесів світосприйняття. Особливого значення тут набуває формування етично обумовленої мотивації навчання, орієнтованої на само актуалізацію системи індивідуальних цінностей та гуманістичних характеристик системи взаємовідносин між викладачем і студентом.

Другий аспект передбачає орієнтацію на подолання технократичної природи сучасного навчання.

Становлення особистості в тісному поєднанні оволодіння культурними, політичними, правовими знаннями та цінностями є безпосереднім джерелом тієї багатогранності та гармонійності, що виступають вирішальними критеріями особистісного буття.

Створення умов для само актуалізації особистості можливе тільки в рамках нової моделі освіти, інтегрованої з глобальними модернізаційними процесами в суспільстві.

Виховання толерантності в людських взаємостосунках, формування менталітету толерантності – найважливіше стратегічне завдання освіти в ХХІ столітті.

Разом з цим і з'являється новий напрям в освітньому процесі – педагогіка толерантності – [1, 3, 5], де толерантність розглядається як комплекс особистісних якостей, що підлягає цілеспрямованому формуванню в ході процесів навчання, виховання й самовиховання особистості, передбачає високий рівень знань, умінь і навичок поважного відношення до іншого в ході міжособистісного спілкування, володіння моральними принципами й прийомами спілкування, що забезпечують культуру особистості; здатності бачити в іншому повноцінну рівнодостойну особистість; здатності до цілісного сприйняття іншого, з його індивідуальністю й неповторністю, у відмові від претензій на власно непогрішність й винятковість; у здатності до критичного відношення до себе й до іншого для подальшого особистісного вдосконалення.

Толерантність як світоглядна позиція особистості характеризується моральною та правовою урівноваженістю її поглядів та цінностей, емоційною терпимістю при прийнятті будь-якого рішення. Формування та актуалізація

толерантної свідомості індивіда та соціуму є необхідною умовою розвитку усталеного суспільства.

Концептуальний аналіз толерантності як наукової категорії найбільш глибоко представлений у західноєвропейській науковій думці.

Значна кількість зарубіжних наукових праць присвячена вивченню проблеми толерантності як важливої умови знаходження компромісів та подолання конфліктів як на рівні окремої групи, так і на рівні світового розвитку.

Зокрема, роботи С. Мендус, Б. Єлмонд, М. Дамита, В. Ворока, К. Хілла презентують толерантність як одну з провідних соціальних цінностей та умов особистісного та суспільного розвитку.

Вітчизняні наукові розробки з цієї проблеми теж мають багатоаспектний характер, хоча толерантність в українському науковому просторі здебільшого розглядається з позицій філософії. Поняття «толерантність» у науковий обіг увів у XVIII ст. французький філософ, політик та економіст А. Дестют де Трасі. Толерантність трактувалася ученим як «терпеливість», а згодом – як «терпимість» та «терпіння».

Сучасне розуміння толерантності у вітчизняній педагогічній думці започатковане педагогами-новаторами Ш. Амонашвілі, Є. Ільїним, С. Лисенковою, В. Шаталовим і презентувалось із позицій моральної та психологічної готовності до прийняття відмінностей заради взаєморозуміння.

При спробі дати єдине наукове визначення толерантності виникають чималі труднощі, так як дане поняття використовується в різних галузях знання: етиці, психології, політиці, теології, філософії, медицині.

У Декларації принципів толерантності, прийнятій ООН в 1995 р., толерантність визначають як одну з умов успішного набуття навичок незалежного мислення, критичного осмислення і формування суджень, які ґрунтуються на моральних цінностях.

Толерантність – це шанування, сприйняття та розуміння різноманіття культур нашого світу, форм самовиявлення людської особистості, єдність у різноманітті, моральний обов'язок, політична та правова потреба.

Виховання в душі толерантності слід розглядати як невідкладне завдання; у зв'язку з цим необхідно сприяти розробці навчальних методик для формування толерантності на систематичній і раціональній основі, розкриваючи культурні, соціальні, економічні, політичні та релігійні чинники нетерпимості, що призводять до насильства і відчуження. Державна політика й освітні програми мають сприяти покращенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності та толерантності у спілкуванні як між окремими особами, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами та націями [4].

Толерантність – інтегрована якість. Якщо вона сформована, то проявляється в усіх життєвих ситуаціях і щодо всіх людей. У той же час

людина може бути толерантною у відносинах з близькими, знайомими, але зневажливо, нетерпимо відноситися до людей іншої віри або національності.

Відповідно, дослідники виділяють кілька *рівнів толерантності*: цивілізаційний (толерантність до різних культур та цивілізацій); міжнародний (співпраця, мирне співіснування держав); етнічний (терпимість до іншого способу життя, чужих звичаїв, традицій, думок, ідей тощо); соціальний (партнерство між різними соціальними групами суспільства); індивідуальний (толерантність до іншої людини).

Наведемо основні *характеристики толерантності*: терпиме ставлення до «іншого», до соціокультурного різноманіття; наявність у індивіда власної світоглядної позиції, яка забезпечує відкритість і готовність до діалогу; толерантність – умова стійкості індивіда до впливу стресу, збереження і підвищення його адаптивного потенціалу [2, с. 70].

В працях Б. Гершунського визначено практично-орієнтовані напрями формування толерантності особистості: 1) діалог рішень; 2) діалог культур; 3) мирне співіснування держав; 4) розвиток людських контактів; 5) формування менталітету толерантності [4, с.5].

Отже, освіта громадянина України – людини нової формації, здатного до життя та самореалізації в суспільстві та цивілізованій взаємодії з представниками різних соціальних, культурних, етнічних груп вимагає розробки теоретичних засад та вироблення практичних підходів до виховання в душі толерантності.

Література:

1. Асмолов А.Г. Толерантность: различные парадигмы анализа. М., 1998. 203 с.
2. Бібік Ю. Деякі аспекти організації роботи щодо виховання у молоді толерантного ставлення до людства. Захист прав людини: навчально-виховна діяльність ВНЗ / За заг. ред. К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалової. Х.: Видавництво «Права людини», 2012. 264 с.
3. Гершунский Б.С. Философия образования. М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 1998. 432 с.
4. Гершунский Б. С. Толерантность в системе ценностно-целевых приоритетов образования (Филос. аспект). *Педагогика*. 2002. № 7.. 3-12.
5. Декларація принципів толерантності (прийнята 16 листопада, 1995 р.): URL : <http://www.tolerance.org.md/rom/docs/decl u.htm>.
6. Коржаев А.В. и др. Толерантность в контексте педагогической культуры преподавателя ВУЗа. *Педагогика*. 2003. № 5. С. 44-49.